

En oppgave for ”vel begavede og virkelystne Kvinder”

Denne månedens utvalgte er boken Vort fjærkræ, en nyanskaffelse på biblioteket ved Stavanger Museum. Det er riktignok 107 år siden utgivelsen, men den fortjener allikevel litt oppmerksomhet.

Boken tar for seg utvikling av fjærfehold i Norge, med konkrete råd om utrusting av hønsehus, fjærferaser, fór, sykdommer, ruging og avl. Den ”gamle slendrian [maa] banlyses” fra hønsegårdene. Boken er slik et eksempel på folkeopplysningslitteratur fra forrige århundreskifte. Landbruket hadde vært gjennom en krise, mange jordbruksskoler var lagt ned (Tøsse 2004), og fjærfeholdet var i startgropen som næring i Norge (Gjerdåker 2002). Dette kan være noe av motivasjonen bak denne boken, som vil gjøre fjærfeavl til en vellykket og lønnsom del av norsk landbruk og næringsliv. Boken blir dermed et bidrag i ”det moderne prosjektet”, der opplysning til folket skulle gjøre samfunnet bedre, gjennom bedre økonomiske og materielle kår (Tøsse 2004) – her opplysning rettet mot landbruket spesielt.

Et av kapitlene i Vort fjærkræ tar for seg kvinnens rolle i fjærfeholdet, og man kan vel si at teksten er noe preget av sin samtid. Blant annet ses kvinnen som en omsorgsperson som med ”sin medfødte Deltagelse” kan gi ”de spæde Dyr” den omhyggelige pleie som trengs for å lykkes med avlsarbeidet - i motsetning til mannen som kanskje er mer opptatt av ære og suksess. Forfatteren av den senere utgitte Norsk hønsebog med lignende tema, mener sågar at det er kvinnene som kan få fjærfeholdet i Norge på gli. Allikevel mener forfatteren av Vort fjærkræ at kvinnen bør jobbe med fjærfeet under oppsyn av en mann, idet han sier at ”Mændene [bør] være kloge og hensynsfulde nok til at give nogenlunde frie Hænder”.

Videre sier han ”...men saa for Resten træffe bestemt Aftale om, paa hvilke Betingelser Husmoderen (som det jo oftest vil være) kan gives fri Raadighed over Fjærkrædriftens Indtægter og Udgifter”. ”Husmoderen” det siktes til, er gårdskonene i landbruket. Disse ble i statistikkene registrert som husmødre, og dermed ”ikke yrkesaktive”, men de hadde stort ansvar og mange arbeidspgaver på gårdene. Husdyrstell og -fóring, særlig av høns, ble endog sett som ”kvinnfolkarbeid” og dermed ”umandig” (Moum 1981). Det er derfor ikke rart at denne oppfordringen om stell av fjærfeet går spesielt til gårdskonene. Boken sier også at det må avtales om husmoren skal råde over inntektene og utgiftene i fjærfedriften. Lovverket på den tiden fastslo at mannen bestyrte felleseiet i et ekteskap, mens kona skulle ha råderett over det hun selv tjente. Det måtte med andre ord avtales hva som skulle være særeie (Moum 1981) – i dette tilfellet inntektene fra fjærfeholdet.

Fjærfeavl ses som ”en stor og smuk Opgave, ikke mindst for vel begavede og virkelystne Kvinder”, og kunne sikkert gi mange gårdskoner en viss inntekt og økonomisk frihet i hverdagen. Produksjon av hvitt kjøtt og egg har jo også blitt storindustri i Norge i våre dager, og kanskje ble noe av grunnlaget lagt med denne og lignende bøker?

Av Bente Kvame Hadland og May Tove Nyrud, Stavanger Museum, 01.09.2009

Kilder og videre lesning:

Dyring, Kr. H. (1908): Norsk Hønsebog. Illustreret Haandbog i Fjerfæstel, Porsgrunn: H. Joh. Dyrings forlag.

Gjerdåker, Brynjulv (2002): Norges landbrukshistorie III 1814-1920 Kontinuitet og modernitet, Oslo: Samlaget.

Moum, Sidsel Vogt (1981): Kvinnfolkarbeid. Kvinners kår og status i Norge 1875-1910, Oslo: Universitetsforlaget.

Pedersen-Bjergaard, J. (1902): Vort fjærkræ. Bearbejdet for norske forhold ved Kapt. B. Thams, sekretær i foreningen t. fjærkræavlens fremme i Norge, [København]: Det nordiske forlag.

Tøsse, Sigvart (2004): Frå folkeopplysning til vaksenopplæring, Trondheim: Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, NTNU.